

Vilka problem har egentligen skolan? Några perspektiv från den kvalificerade internationella skoldebatten

av Torsten Madsén

Brist på perspektiv och analys i skoldebatten

Under huvuddelen av 1990-talet har vi i Sverige haft en livlig debatt om skolan. Alltför ofta har denna enligt min mening byggts på ett ytligt tyckande, utan tillstymmelse till någon analys av vilka framtidsutmaningar skolan står inför. Som konsekvens av detta frammanar den svenska debatten ofta mycket kritiska bilder av dagens skola, samtidigt som man höjer rop på någon form av återgång till ordning och reda och tenderar att framhålla den ”gamla” skolan som ett föredöme.

Jag påstår dels att den negativa bilden av svensk skola är direkt felaktig, dels att debatten ofta helt missar de djupare liggande problemen. Nästan aldrig återfinns man i svenska massmedia perspektiv från den kvalificerade internationella analysen av skolan. Som en konsekvens av detta riskerar vi ständigt att skriva ut fel recept, eftersom vi ställer fel diagnos. Framst beror detta på att man inte på djupet insett vilka radikala förändringar som måste till. Låt mig därför, som en bidrag till en fördjupning av den svenska debatten, bidra med några argument, som är hämtade från den kvalificerade analys som OECD stått för de senaste 15-20 åren.

Först några ord om organisationen. OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development - är ett samarbetsorgan för de utvecklade västliga industriländerna. OECD bildades 1960 med syftet att främja ekonomisk utveckling och tillväxt i medlemsländerna. De ursprungliga 20 medlemsstaterna har idag ökat till totalt 29, bland annat genom att mera industrialiserade länder i den forna tredje världen börjat bli medlemmar. I motsats till EU är OECD inget överstatligt organ, som tar över vissa beslutsbefogenheter. OECD fungerar snarare som ett utrednings- och utvecklingsorgan, som tar fram underlag för policybeslut i olika frågor och som utvecklar sådant som gemensamma indikatorer och kvalitetskriterier. OECD granskar också återkommande medlemsstaternas politik inom olika områden, bl.a. när det gäller utbildning, och kommer med rekommendationer utifrån den gemensamma kunskapsbasen.

Just för utbildningsfrågor har OECD sedan 1968 ett speciellt utredningsorgan CERI - Center for Educational Research and Innovation. CERI har bl.a. som uppdrag att stimulera och genomföra forskning inom områden av gemensamt intresse samt att initiera och stödja pilotprojekt för innovationer inom utbildningssystemet. Som ett led i sitt arbete belyser CERI genom olika projekt frågor som är av generell natur och som är likartade i de flesta medlemsländer. En poäng med rapporterna från CERI:s projekt är att de oftast lyfter fram och fokuserar grundläggande strukturella problem, som ibland är svåra att urskilja i den konkreta nationella utbildningspolitiken.

Inget gehör för ”Back to Basics”!

I OECD:s analyser framtonar en skola som är påtagligt lik den som olika progressiva grupper i Sverige länge i hård motvind arbetat för. Intressant nog är det strikt ekonomiska analyser som ligger bakom dessa slutsatser. Behovet av *nya och annorlunda kvalifikationer* utreds bl.a. i rapporten ”Education and the Economy in a Changing Society” (OECD 1989). Drivkrafterna är bl.a. den allt snabbare tekniska utvecklingen och en ökad internationell konkurrens. Detta leder till behov av en ständig förnyelse av varor och tjänster – deras livscyklar blir allt kortare - samtidigt som företagen i ökad utsträckning måste skräddarsy och kundanpassa sin produktion och i första hand konkurrera med kvaliteten, inte med priset. Samtidigt försöker man att minska kapitalbindningen genom att organisera verksamheterna utan större lager - ”just-in-time”-produktion. Varor och tjänster vävs samman på ett sätt som gör att allt fler medarbetare arbetar i direkt kontakt med kunderna. Allt leder till krav på högre kompetenser och en ständig förnyelse av kunskaperna. Egen förståelse, som gör att man kan agera utan att påkalla hjälp från överordnande, blir allt viktigare för att undvika dyrbara driftsstopp.

I rapporten från 1989 analyserar OECD också *vilka krav en sådan utveckling i arbetslivet ställer på grundutbildningen*. Förutom kraven på en allmänt högre kvalifikationsnivå påpekar man att behovet av bredare kompetenser ökar, något som bl.a. innebär större krav på allmänbildning och teoretisk förståelse. (Jämför här den svenska diskussionen om kärnämnen för alla elever i gymnasieskolan!) Dessutom ställs allt större krav på social kompetens, självständighet, flexibilitet och förmåga att lösa problem. Sist men inte minst leder utvecklingen till krav på både vilja och förmåga att ständigt lära nytt. Allt detta gör att OECD redan för mer än tio år sedan utfärdade en skarp varning för ”Back to Basics”-tänkandet:

...there is the risk that the curriculum will become overloaded and potentially incoherent if more and more is added to it. *Expecting young people to have a higher level of understanding and a greater mastery of knowledge and skills is not tantamount to simply expanding the elements of the curriculum.*

.....

The terminology of “basics” confronts two equally present dangers. One is that the modern world requires command of *complex* knowledge and skills and the ability to adopt *creative* approaches to solving new problems, that sits uneasily with the language of “basics”. Second, few would deny that any *specific* knowledge and skills of vocational relevance learned in initial education are subject now to dauntingly rapid obsolescence, putting the premium on *general* mastery of the change and learning anew (OECD 1989, sid 30).

Rapporterna från OECD är också ända sedan början av 1980-talet genomgående *kritiska till den traditionella skolan*. Ett typiskt exempel är den ”känga” till den byråkratiska skolan, som OECD utdelar i sin rapport ”High Quality Education and Training for All” från 1992.

Many of the economic, technological and social changes currently in train serve directly to underscore the pivotal role of education and training. The rapidity of structural and technological change and the decline in unskilled and semi-skilled work call for the continual renewal of knowledge and skills, beginning from a starting point where the minimum threshold of competence for full economic and social participation rises constantly. Modern work processes imply the fostering of a broad range of human capabilities including the creative, co-operative, informed, versatile, analytical and open minded. To promote such attributes is scarcely compatible with education and training systems weighted down by bureaucratic procedure, and typified by fear of innovation and “teaching to the test”, in mere reaction to external pressure. They instead imply highly professional and confident programmes, staff, and institutions. No matter what the setting of education and training in question, the overall aim is the promotion of a “culture of learning” (OECD 1992b, sid 100)

Att förändringarna i ekonomin och arbetslivet innebär *nya krav på skolans sätt att organisera sin verksamhet* är ett återkommande tema i flera OECD-rapporter. Tydligast kommer detta kanske till uttryck i rapporten "Towards and Enterprising Culture - A Challenge for Education and Training" (CERI 1989). Rapporten är en analys av hur utbildningssystemet kan bidra till göra människor mera företagsamma, tolkat i en vid mening. Man menar att detta i grunden inte primärt är en fråga om att lära sig starta och driva företag, utan att det snarare är en central kvalifikation för alla ungdomar som skall gå ut i ett föränderligt samhälle. Det handlar, slår man fast, om sådant som att ha förmågan att vara kreativ och flexibel, att kunna ta och utöva initiativ och ansvar och att kunna lösa problem. Detta är emellertid inte något traditionellt skolinnehåll, utan snarare egenskaper som beror på det sätt på vilket skolarbetet organiseras. Den centrala slutsatsen blir därför att

... in changing societies, the concern for "quality" in education cannot be limited to educational content...
...the educational debate and development must give equal weight to the quality of methods and processes of work. (OECD/CERI 1989, sid 8)

I rapporten "Lifelong Learning for All" (OECD 1996) går man ännu längre. I analysen bakom den policydeklaration, som vid ett OECD-möte accepterats av samtliga utbildningsministrar, säger man t.o.m. att skolans faktainnehåll måste reduceras ytterligare till förmån för utvecklingen av olika ämnesövergripande förmågor, där den kanske viktigaste är förmågan att lära:

- The curriculum of primary education should be revised, where necessary, to concentrate on core skills for further learning. This will include familiarity with new information technologies for all primary pupils.
- The factual content at primary and lower secondary education should be reduced further in favour of "cross-curriculum skills", including learning-to-learn skills, social competence and information retrieval and processing skills. Such skills will provide the basis for later learning, and help to avoid an overloaded curriculum. (OECD 1996, sid 121)

Genomgående i diskussionen i OECD:s rapporter kan man notera en stark betoning på hur viktigt det är att *utveckla elevernas personliga egenskaper*. Självständighet, ansvarstagande, samarbetsförmåga, kreativitet och problemlösningsförmåga är begrepp som återkommer gång på gång. I samma policydeklaration från 1996 slår utbildningsministrarna också fast skolans sociala roll och betonar att skolorna måste bli "community learning centers", som erbjuder många olika program och lärandemetoder till olika grupper av studerande. De bör också vara öppna under en längre tid av dagen.

Exempel på konkret utvecklingsarbete

Mellan åren 1993 och 1995 bedrev OECD ett pilotprojekt för att bidra till utvecklingen av förändrade arbetsformer i skolan, metoder som bättre svarar mot de behov som framkommit i de tidigare rapporterna. Projektet hade titeln "Active and Authentic Pedagogy" och syftade till att utveckla pedagogiska metoder och uppgifter som "engagerar eleverna att vara aktiva problemlösare i sådana sammanhang som innebär ett verkligt utbyte med samhället utanför skolan". Man är alltså ute efter arbetsformer i vilka eleverna får inta produktiva roller och lösa verkliga problem, där resultatet kommer till nytta för andra (CERI 1993). Detta är bara ett av

många exempel på hur OECD försöker bidra till att ”öppna upp” den traditionella skolan mot närsamhället utanför skolan.

I bakgrundspromemorian till projektet utvecklar OECD argumenten för varför man anser att aktiv och autentisk pedagogik är en nödvändig utveckling i alla OECD-länder. Två av argumenten har direkt bäring på de tidigare gjorda analyserna. Å ena sidan menar man att det aktiva förhållningssätt som är en grund för det livslånga lärandet kräver att alla elever bibehåller en positiv inställning till lärande igenom skolsystemet. Å andra sidan pekar man på att de stigande kvalifikationskraven gör det nödvändigt att motivera alla elever för fortsatt utbildning. I bägge fallen är en mera aktiv och verklighetsanknuten pedagogik ett hjälpmedel, eftersom den uppskattas av alla elever, men allra mest av dem som inte är så inriktade på traditionella studier.

Men OECD tillför också ett nytt argument, hämtat från den revolution som har skett inom lärandeforskning och kognitiv psykologi de senaste årtiondena. Man avser då den s.k. konstruktivistiska synen på lärande, som också ligger till grund för de nya läroplanerna i Sverige. Denna idag dominerande forskningsbild av lärande utgår ifrån att det är den lärande individen som själv aktivt skapar sina begrepp och sin förståelse utifrån gjorda erfarenheter. Och, som OECD säger, vi vet idag att konkreta och tillämpade sammanhang när vi skall lära teorierna ger bättre förståelse och därmed större förmåga att tillämpa kunskaperna:

Learners construct their conceptions of the world from their own experience, building on previous conceptions. Advances in understanding come about through confrontation with phenomena that existing conceptions cannot explain. In this paradigm, the way teachers enable students to construct new mental models is by presenting problems and providing support for students until they have achieved independent mastery of the new idea. *Abstract information acquired in a practical context is more likely to be incorporated into students' repertory of knowledge and skill that can be applied to later problems.* (Stern & Huber 1997, sid 15, min kursivering)

I slutrapporten från projektet, som publicerats som bok, redovisas ett stort antal fallstudier från åtta olika länder (Stern & Huber 1997). Många av dem innebär att eleverna arbetar mycket självständigt och aktivt och har en hög grad av kontroll över sitt eget lärande. Det är emellertid endast ett fåtal av fallstudierna, som innebär att man lyckats få till stånd projekt där eleverna är produktiva i en form som har betydelse för andra utanför skolan. Här finns tydligen fortfarande hinder och traditioner att övervinna. En tydlig lärdom är att projekt av detta slag i regel innebär att eleverna måste lösa problem i grupp, något som också ger dem viktiga färdigheter med tanke på arbete i lärande organisationer.

Skolans isolering från samhället - ett gammalt tema för OECD

Om man går tillbaka till OECD:s analyser från första hälften av 1980-talet finner man en tydlig koppling mellan samhällsutvecklingen och hur skolans inre problem gestaltar sig, något som i regel glöms bort i den vanliga skoldebatten. ”Education and Work - The Views of the Young” (OECD 1983) är en rapport som speglar vilka konsekvenser den successivt stigande ungdomsarbetslösheten från mitten av 1970-talet fick för skolan och ungdomarna och hur man kan möta de nya problemen. Projektets titel var ”The Educational Responses to the Changing Needs of Youth”. Man konstaterar i rapporten att en genomgående tendens i samtliga OECD-

länder är att ungdomar går allt längre i skolan, främst därför att det inte längre finns något alternativ till fortsatt utbildning.

Ungdomsarbetslösheten har lett till en ökad instängning i det formella skolsystemet. Men arbetslösheten får också konsekvenser för skolans trovärdighet. Tidigare visste man att en utbildning lönade sig, genom att man säkrare fick arbete eller arbetsuppgifter på en mera kvalificerad nivå. När detta inte längre gällde i samma utsträckning ledde det till en utbredd besvikelse på skolan, något som blev tydligt under 1980-talet. 1960-talet och den första hälften av 1970-talet karakteriserades däremot snarast av en stor utbildningsoptimism. Man kan uttrycka det så att den stigande arbetslösheten ledde till en *legitimitetskris* för skolan. Det tidigare löftet att en satsning på utbildning garanterar framgång kunde inte längre hållas.

OECD konstaterar också att detta lett till att grundläggande problem i skolan som system kommit upp till ytan och blivit synliga. I rapporten framkommer t.ex. att både elever, föräldrar och avnämare uppfattar skolan som viktig, eftersom den är en nödvändig väg till vuxenlivet. Samtidigt ser man skolan som *en alltför isolerad värld*, där man lär sig för lite om den verkliga värld som man sedan skall ut i. Eleverna upplever genomgående att de får föga kunskaper som de känner berör det dagliga livet. Det blir, enligt OECD:s analys, lätt så att skolsystemets olika delar utvecklar interna kriterier, som innebär att varje stadium främst förbereder för nästa utbildningsnivå. Skolans isolering från omvärlden är i sig inget nytt fenomen, men problemet accentueras genom att allt fler går allt längre i skolan, samtidigt som utbildningen inte längre ger någon automatisk entrébiljett till arbete. Eleverna tenderar då allt mera att efterfråga den omedelbara nyttan av kunskaperna och nöjer sig inte längre med att de kan användas för att kvalificera sig till nästa nivå i utbildningssystemet eller till ett arbete. Denna utveckling beror förmodligen också på mera grundläggande värderingsförändringar i samhället, som innebär ett ökat ifrågasättande av yttre auktoriteter.

I sin rapport fäster OECD uppmärksamheten på ett centralt problem, som ligger under ytan på mycket av dagens utbildningspolitik, nämligen att *ungdomar inte längre behövs i samhället*. Av studier i olika medlemsländer framgår nämligen att det finns en alltmer utbredd upplevelse hos ungdomarna av att inte vara behövda, att snarast vara i vägen. Denna problembild formuleras också bl.a. av föräldrarna. Tydligast blir denna problematik i en specialstudie av ungdomar som lyckats få arbete, trots att de slutat skolan tidigt. Deras bild är att visserligen är det dåligt betalda och lågkvalificerade arbeten man fått, men arbete är ändå under alla förhållanden bättre än att gå kvar i skolan. Varför? Jo, därför att på arbetsplatsen *känner man sig behövd, man blir tagen på allvar och man blir behandlad som en vuxen människa!* När såg vi senast denna problematik belyst på allvar i svensk skoldebatt?

Skolans påtagliga brister som socialisationsmiljö

Det sist nämnda temat återkom som det centrala i fortsättningsprojektet "The Transition to Adulthood", som mera direkt fokuserar skolan som socialisationsmiljö. Hur utvecklar skolan genom sin organisation och sina arbetsformer attityder och värderingar hos ungdomarna - vad är det för fostran de får? I slutrapporten "Becoming Adult in a Changing Society" (OECD 1985) riktas en mycket hård kritik mot skolan i dessa avseenden. Man konstaterar till och med

att en förlängning av ungdomsskolan för alla, utan att man ändrar sättet att arbeta, leder till en rad negativa konsekvenser för samhället. Den kanske viktigaste är att *ungdomar i skolan får ta alldeles för lite ansvar* och att de *sällan får arbeta självständigt*. Skolan ställer, menar OECD, mycket lägre krav på arbetsmoral än arbetsplatserna gör. Skolan fungerar därför som en ”skyddad verkstad”, som egentligen ur denna synvinkel gör ungdomarna sämre skickade för att få ett arbete, ju längre de går i systemet. De blir nämligen sämre socialt kvalificerade och mera osjälvständiga på grund av den förlängda skoltiden.

Till denna negativa effekt lägger OECD också att skolkulturen tenderar att nedvärdera praktiskt arbete och manuella yrken. Den förlängda skolgången leder då också till att ungdomarna får för höga förväntningar på de första arbetena. Förväntningarna stiger mycket snabbare än kvalifikationerna. Dessutom tenderar förlängningen av skolgången att skapa ”en ny pedagogisk underklass”, som rekryteras bland elever som har svårt att klara av det traditionella skolarbetet, men som mycket väl hade kunnat lära sig ett yrke direkt på en arbetsplats. Man konstaterar också att den allmänna bilden från OECD-länderna är att ungdomarna ser skolframgång som allt viktigare, ju längre de går i skolan. De blir alltså alltmer klara över hur viktiga utbildningsmeriterna är. Men samtidigt tycker de att skolan blir allt tråkigare och allt mindre utmanande ju längre upp i årskurserna de kommer. Tyvärr stämmer denna bild väl i Sverige 15 år senare, men här har vi istället fått en debatt om närvaroplikt!

Om rapporten ”Education and Work - the Views of the Young” på allvar väcker frågan om problemen med skolans ökade isolering från samhället, som en konsekvens av den förlängda skolgången, så pekar ”Becoming Adult in a Changing Society” på övergripande förslag till lösningar. Det viktigaste som OECD lyfter fram i rapporten är behovet av att skapa ”ett nytt övergångssystem från barnvärlden till vuxenvärlden”. Detta måste, menar man, bygga på en omvärdering av de tidigare så skarpa gränserna mellan familjen, skolan och arbetsplatserna. *Skolan klarar inte länge av sin uppgift i isolering*, utan fler aktörer måste nu bidra till barns och ungdomars inskolning i vuxenvärlden. Detta är ett tema som återkommer i många OECD-rapporter.

Behovet av ”partnerskap” mellan skola och arbetsplatser

I ett speciellt projekt har OECD också belyst tendenserna till ökad samverkan mellan skolan och främst företag och arbetsplatser i närsamhället. I rapporten ”Schools and Business: a New Partnership” (OECD 1992b) konstateras att en ökad samverkan är en genomgående trend i alla OECD-länder. Den tar sig många olika former och förekommer idag på alla nivåer i utbildningssystemet, från förskola till universitet.

Rapporten konstaterar också att företagets motiv för ett ökat engagemang ofta har sin grund i ett missnöje med de resultat som skolan uppnår. Eleverna har inte de kvalifikationer man efterfrågar - t.ex. självständighet och problemlösningsförmåga. OECD menar därför att den ökade samverkan mellan skolan och omvärlden bör accepteras som ett viktigt inslag i utbildningspolitiken, och att den också bör ses som ett inslag i en långsiktig förändring av utbildningen, för att bl.a. genom nya läroformer ge eleverna nya kvalifikationer. Det handlar också om att skapa nya en ny balans mellan allmän och yrkesförberedande utbildning,

eftersom den tidigare så skarpa motsättningen på detta område håller på att lösas upp i arbetslivet. Man efterfrågar där i ökad utsträckning människor med både praktisk och teoretisk kompetens. Även denna insikt är påtagligt frånvarande i den svenska skoldebatten. Det polytekniska bildningsideal, som Marx en gång talade varmt för, verkar nu vara precis vad kapitalet vill ha!

OECD slår också fast att tendensen till ökad samverkan mellan skola och företag bör ses som ett led i en önskvärd *allmän öppning av utbildningssystemen* mot omvärld och närsamhälle. Omvärldskontakterna bör ses som ett viktigt inslag i både lärares och skolledares egen kompetensutveckling. Men för att kontakterna skall kunna fortsätta att utvecklas krävs inför framtiden fastare och mera långsiktiga former, som bygger på en balans mellan parterna. Samarbetet måste enligt OECD för att vara hållbart bygga på att bägge parter har en ömsesidig nytta och avkastning av sina insatser. Även här väcks frågan *hur skolan på olika sätt kan bidra till företagets och samhällets utveckling*, så att kontakterna inte enbart blir till fördel för skolans egen utbildning.

En mera central roll för föräldrarna i skolan

Under 1990-talet har OECD också visat ett stort intresse för hur man kan engagera föräldrarna mera i skolarbetet. Bakom detta ligger bl.a. decentraliseringen i skolan och kraven i samhället på ett ökat brukarinflytande. Men viktig är också insikten att de stigande kvalifikationskraven i arbetslivet gör en ökad samverkan mellan skola och hem nödvändig, för att alla elever skall kunna klara att leva upp till de nya kraven. Genom ökad samverkan kan man enligt OECD minska utslagningen och bidra till jämlikhet och livslångt lärande. Det sistnämnda också genom att föräldrarna, via kontakterna med skolan, kan få impulser till och stöd för egen vidareutbildning.

I rapporten "Parents as Partners in Schooling" (OECD 1997) redovisas och analyseras erfarenheter från nio olika länder. De konkreta strategierna varierar mycket mellan länderna. Gemensamt är dock en strävan att öka föräldrarnas engagemang i skolarbetet, innebärande bl.a. att man i ökad utsträckning också ger dem ett inflytande över skolans innehåll och arbetsformer. OECD ser detta som ytterligare en strategi för att bidra till en önskvärd öppning av skolan mot sitt närsamhälle.

Föräldrarnas engagemang kan förekomma på många nivåer i systemet. I detta sammanhang är samverkan mellan föräldrar och lokala skolor eller enstaka klasser det mest intressanta. OECD påpekar bl.a. att det blir lättare för föräldrarna att naturligt bidra till skolans arbete, om skolan redan har många kanaler ut mot sitt närsamhälle. Man pläderar därför än en gång för större samverkan med lokala arbetsgivare och arbetsplatser, inte minst för att ge mot skolan kritiska företrädare för arbetslivet en ökad insikt i de svårigheter lärarna möter, när de skall utbilda och fostra dagens ungdomar. Arbetsplatserna har också en viktig roll genom att tillhandahålla mentorer och rollmodeller för ungdomar som är i riskzonen för att hoppa av skolan.

En viktig slutsats från de olika länderna i OECD:s studie är att man måste definiera en *tydlig roll för föräldrarna*, om man skall kunna åstadkomma ett ökat engagemang från deras sida i

skolan. När vi i Sverige arbetar med att öka föräldrarnas inflytande i skolan, kan detta med fördel kombineras med olika strategier för att öka skolans och elevernas engagemang i sitt eget lokalsamhälle. Om skolan prövar någon form av lokal föräldrabestyrelse, är en näraliggande konkret roll för föräldrarna i denna att fungera som länkar till närsamhället. Genom föräldrarna har skolan kontaktytor till arbetsplatser och föreningar i närsamhället. Föräldrarna kan också bidra med uppslag till konkreta utvecklingsprojekt, som skolan och eleverna kan engagera sig i. På detta sätt kan också föräldrarna känna att de verkligen kan ge ett bidrag till skolans hela verksamhet.

OECD:s projekt kring millennieskiftet

Vilka frågor sysselsätter då OECD på tröskeln till det nya århundradet? Det högst prioriterade problemet är definitivt hur man bevarar lusten att lära hos 100 % av en årskull, samtidigt som man ger en grundutbildning mestvarande lägst gymnasienivå. Här prövar man bl.a. radikala förändringar av skolans innehåll, för att göra detta meningsfullt för alla. Man studerar också hur man kan tillämpa teorin om multipla intelligenser (Howard Gardner), d.v.s. bejaka andra förmågor hos eleverna än de som skolan traditionellt har värderat. Naturligtvis analyserar man också vilka nya läromöjligheter som IT skulle kunna ge.

I en analys av kunskapsekonomins framväxt har OECD redan noterat tydliga tendenser till att allt större andel av produktionen av ny kunskap sker på företagen och att dessa tenderar att själva ta över utbildningen på toppnivå. Utbildningssystemets trovärdighet är i gungning. I ljuset av detta är det förödande att OECD samtidigt konstaterar att det inre förändringstrycket – från de professionella själva – är lägre i skolan än i andra undersökta organisationer. Enligt OECD:s analys måste innovationerna flyttas från periferin av skolan, dit försöksverksamhet och förändrad pedagogik idag ofta förvisas, i centrum av verksamheten. Samtidigt måste förändringsförsöken bli mycket mera djupgående.

Som synes pekar OECD:s analyser genomgående mot att en betoning av traditionellt innehåll och gamla normer i skolan är en direkt återvändsgränd! Vi måste istället söka oss fram till helt nya sätt att organisera skola och lärande, som i första hand bygger på intresse och engagemang från eleverna och inte på prov och betyg. Skolans ledning får i ett sådant läge av naturliga skäl högsta prioritet. Men inom OECD driver man inte förenklade idéer om starka ledare, något som också florerat mycket i den svenska debatten. I stället gör man en seriös analys av vad skolan skulle kunna lära av sättet att leda i moderna kunskapsföretag. I dessa handlar det i allra högsta grad om dialog och delaktighet.

Som synes är egentligen mycket av det som i den svenska skoldebatten oreflekterat etiketteras som ”flum” snarare centrala framtidskvalifikationer för en ekonomisk organisation som OECD. Då är det kanske inte heller så konstigt att OECD, i motsats till vår inhemska skoldebatt, regelbundet ger den svenska skolan mycket goda betyg. Lyssna t.ex. till hur OECD betygsatte läget i svensk skola i samband med sin expertgranskning 1990-91. Man uttalar sig här om precis samma skola som den nya borgerliga regeringen samtidigt dömde ut!

”...Sweden is notable among the world’s industrialised countries for having achieved a high degree of quality and equality in compulsory schooling. Between the ages of 7 and 16, Swedish

children attend schools that are of extraordinarily high quality by any standard. Pupil/teacher ratios are low (10 to 1), with average class sizes around 25-30, per pupil expenditures are high, resources are highly equalised among schools, and pupil achievement is remarkably equal by comparison to other industrialised countries. Teachers are well educated, curriculum is well developed and schools are well equipped. The transition of pupils from compulsory to upper secondary education is virtually one hundred per cent. ...

Beyond the compulsory level, in upper secondary schools, the system is also notably successful, if a good deal less equalised. Participation rates in upper secondary education are high while drop-out rates are extremely low. (OECD 1995, sid 195)

Hösten 1999 gav OECD den svenska förskolan mycket goda betyg (OECD/Skolverket 1999). Även om jämförelsen mellan tolv olika länder ännu inte är klar, lovordar OECD:s experter den genomtänkta pedagogiken och respekten för barnens intressen. Trots att man utgår ifrån barnen är förskolan i Sverige, i motsats till i andra länder, ett tydligt första led i systemet för livslångt lärande, byggt på en systematisk läroplan. I kommentarerna i svenska massmedia hävdas typiskt nog att det goda betyget naturligtvis enbart gäller förskolan. Men OECD-rapporten om svensk skola från 1995 uppmärksammades aldrig i svenska massmedia – den stämde ju inte med fördomarna! Senast i mars 1999 hörde jag svensken Jarl Bengtsson, sedan många år chef för CERI i Paris, understryka hur bra den svenska skolan är med internationella mått mätt (Bengtsson 1999). Det är samma skola om vilken vi i svenska massmedia ständigt får höra att den är i kris. Jag tror personligen att mycket behöver förändras i svensk skola, inte minst i ljuset av OECD:s framtidsanalyser. Men då handlar det om helt andra saker än sådant som t.ex. skoldebatten i Dagens Nyheter lätt får oss att tro.

Framtidskraven handlar definitivt inte om någon enkel återgång till ordning och krav. Visst behövs det tydliga ramar och en fast, överblickbar struktur. Men läroprocesserna måste bygga på ett modern ledarskap, i vilket läraren bygger upp elevernas självförtroende genom förtroendefulla relationer och genom elevernas genuina delaktighet i för dem meningsfulla uppgifter och sammanhang. Allt annat skulle vara ett hot både mot den demokratiska utvecklingen och mot Sveriges ekonomiska framtid.

Referenser

- Bengtsson, Jarl (1999) Föredrag "Internationella perspektiv på skolutveckling", Norra Latin, Stockholm, 17 mars 1999.
- CERI (1989) *Towards an Enterprising Culture - A Challenge for Education and Training*. OECD/CERI: Paris, mimeo.
- CERI (1993) *Active and Authentic Pedagogy - Description of a CERI Study on New Ways of Teaching and Learning*. OECD/CERI: Paris, mimeo.
- OECD (1983) *Education and Work - The Views of the Young*. OECD: Paris.
- OECD (1985) *Becoming Adult in a Changing Society*. OECD: Paris.
- OECD (1989) *Education and the Economy in a Changing Society*. OECD: Paris.
- OECD (1992a) *Schools and Business: A New Partnership*. OECD: Paris.
- OECD (1992b) *High Quality Education and Training for All*. OECD: Paris.
- OECD (1995) *Reviews of National Policies for Education: Sweden*. OECD: Paris.
- OECD (1996) *Lifelong Learning for All*. OECD: Paris.
- OECD (1997) *Parents as Partners in Schooling*. OECD: Paris.
- OECD (1999) *Early Childhood Education and Care Policy in Sweden*. OECD, 6 december 1999. (Stencilversion, kan beställas från Utbildningsdepartementet. Se även Skolverkets hemsida, pressmeddelande 1999-12-10, www.skolverket.se)
- Pedagogiska Magasinet, nr 1-2000. (Läraryrket) Intervju med Jarl Bengtsson.
- Stern, D. & Huber, G.L. (Eds) *Active Learning for Students and Teachers - Reports from Eight Countries*. OECD och Peter Lang GmbH: Frankfurt am Main.